

**МОНГОЛ УЛСЫН МЯНГАНЫ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТОД СУУРИЛСАН
ҮНДЭСНИЙ ХӨГЖЛИЙН ЦОГЦ БОДЛОГЫН ХЭРЭГЖИЛТИЙН
ТУХАЙ ТАЙЛАН**

Баян-Өлгий аймгийн ЗДТГазар Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогыг орон нутагт зохион байгуулж хэрэгжүүлэхийн тулд юуны өмнө “Баян-Өлгий аймгийн 2010-2020 оны хөгжлийн хөтөлбөр”-ийг боловсруулан ИТХ-ын хуралдаанаар хэлэлцүүлэн батлуулж хэрэгжүүлэх ажилд орлоо.

Аймгийн хөгжлийн хөтөлбөрт Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогын стратегийн шинжтэй 124 зорилтыг үндсэнд нь тусгаж 2010-2015, 2015-2020 он гэсэн хоёр үе шаттайгаар хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн юм.

УИХ-ын 2008 оны 12 дугаар тогтоолоор “Монгол улсын Мянганы хөгжлийн зорилтод суурилсан Үндэсний хөгжлийн цогц бодлого”-ыг батласнаас хойшхи хоёр жилийн хугацаанд нутгийн захиргааны байгууллагын удирдах ажилтнууд, ард иргэдэд дээрхи баримт бичгийн үзэл санаа, агуулгыг сурталчилж ойлгуулах ажлыг дэс дараатай хийсний дээр бүх шатны Засаг дарга нарын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, байгууллагуудын хэтийн болон жилийн төлөвлөгөө, бодлогын баримт бичгүүдэд Үндэсний хөгжлийн цогц бодлогын зорилтуудыг тусгуулж, уялдаа холбоог нь хангах удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээ авлаа.

2009 оны байдлаар Цэнгэл, Баяннуур, Сагсай, Алтанцөгц сумууд үндэсний хөгжлийн цогц бодлого, аймгийн хөгжлийн хөтөлбөрийг үндэслэн сумын хөгжлийн стратеги, хэтийн төлөвлөгөө боловсруулан хэрэгжүүлж эхэлсэн байна.

Эдгээр ажлын үр дүнд орон нутагт аймаг, сум, төсөвт албан байгууллагын түвшинд үндэсний хөгжлийн цогц бодлогыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх, бодлогын баримт бичгүүд болон үйл ажиллагаагаа уялдуулж, зохицуулах боломж бүрдлээ.

Нэг. Нийгмийн хөгжлийн бодлогын хүрээнд дэвшүүлсэн

зорилтуудын хэрэгжилт

1.Ядуурал, ажилгүйдлийг бууруулах бодлогын хэрэгжилт

Албан ёсны бүртгэлтэй ажилгүйчүүдийн тоо 2000 онд 1313 байснаас 2004 онд хамгийн өндөр буюу 2923-д хүрсэн юм. Энэ байдалд аймгийн удирдлага дүгнэлт хийж ажлын байрыг шинээр нэмэгдүүлж, хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмжин, иргэдийн орлогыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр бодлогын дорвитой арга хэмжээг авч хэрэгжүүлснээр ажилгүй иргэдийн тоо буурч 2009 онд 1292-д хүрсэн буурсан хэдий ч өмнөх онтой харьцуулахад өссөн харагдаж байна. Ажилгүйчүүдийн тоог боловсролоор нь авч үзвэл 42,3 хувийг бүрэн дунд, 19,6 хувийг дээд, 19,3 хувийг бүрэн бус дунд, 9 хувийг тусгай дунд боловсролтой хүмүүс тус тус эзэлж байна.

Төрөөс нийгмийн хамгааллын бодлогыг орон нутагт зохион байгуулж хэрэгжүүлэхдээ юуны өмнө иргэдийг ажилтай, орлоготой болгох асуудлыг тэргүүн эгнээнд тавьж байгаа. Энэхүү цогц асуудлыг үе шаттай шийдвэрлэхийн тулд нэн тэргүүнд хүн амыг зах зээлийн нөхцөлд бие дааж амьдрах арга ухаанд сургах, тэднийг мэргэжилтэй боловсролтой болгоход чиглэсэн зарим практик алхамуудыг хийж байна.

Тухайлбал, Тогтвортой амьжиргаа төслийн нэгж, “Дэлхийн зөн” олон улсын байгууллагатай хамтран иргэдийн дунд төмс, хүнсний ногоо тариалах, өрхийн болон фермерийн аж ахуй эрхлэх, МАА-н бүтээгдэхүүн боловсруулах зэрэг чиглэлээр богино хугацааны эрчимжсэн сургалт, сурталчилгаа хийдэг уламжлалтай боллоо. Түүнчлэн зайлшгүй нийгмийн халамжийн үйлчилгээнд хамрагдвал зохих иргэдийн судалгааг сум, баг бүрээр нарийвчлан гаргаж, тэднийг нийтийн хамарсан ажилд зохион байгуулж оролцуулах, хоршоо, нөхөрлөл, бүлэг байгуулах санаачилгыг нь дэмжиж урамшуулах замаар ажил, амьжиргааны эх үүсвэртэй болгох арга хэмжээ авч байна. 2009 оны байдлаар ийм чиглэлийн үйлчилгээнд 3 мянган иргэн хамрагдсан байна.

2.Боловсролын хөгжлийн бодлогын хэрэгжилтийн байдал

Боловсролын салбарт сургалтын нөхцлийг цаашид сайжруулах, багш нарын ур чадварыг дээшлүүлэх, хамран сургалтыг нэмэгдүүлж, завсардалтыг бууруулах замаар ялангуяа тус аймагт доогуур байгаа сургалтын чанар, ерөнхий шалгалтын дүнг ахиулах, улмаар хүүхэд залуучуудын боловсролын чанарт дэвшил гаргах зэрэг цогц зорилтууд дэвшүүлж тэдгээрийг үе шаттай хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авч ирлээ.

Эдгээрээс тоймтойг нь дурьдахад:

Өлгий хотод шинээр 2 цэцэрлэг, нэг бага сургууль, Сагсай сум бага сургууль байгуулан, Ногооннуур, Улаанхус, Алтай сумдад хүүхдийн цэцэрлэгийн 1-4 бүлэг шинээр нээж ажиллуулснаар СӨБ-ын хамран сургалт 68,5 хувь, 6 настай хүүхдийн хамран сургалт 94,4 хувьд хүрлээ. Энэ онд Цэнгэл, Дэлүүн сумдын ахлах сургуулиудын дотуур байранд их засвар, Алтай, Сагсай сумын Ахлах сургуулийн өргөтгөл хийж, Баяннуур, Сагсай, Цэнгэлийн сургуулийн дотуур байрны үйлчилгээг сайжруулах төсөл хэрэгжүүлэн 1500 хүүхдийн суралцах, амьдрах орчинг сайжрууллаа. Ийнхүү 2009 онд нийт дүнгээр боловсролын салбарт 1,0 тэрбум төгрөгийн хөрөнгө оруулалт хийгдлээ.

ЕБС-ийн багш нарыг чадваржуулах зорилгоор энэ хичээлийн жилд анх удаа багш нарын дунд сонгон шалгаруулат явуулж, чансаагаар нь байр эзлүүлж багшлах боловсон хүчнийг шилэн сонгох журам нэвтрүүлсний дээр нийт багш нарын 68 хувь нь мэргэжил дээшлүүлэх сургалтанд хамрагдаж мэргэжилтэй багш нарын хангалт 99,3 хувьд хүрсэн байна.

2009 онд боловсрол, соёлын байгууллагын чадавхийг дээшлүүлэх, багш, мэргэжилтнүүдийн ур чадварыг сайжруулах ажлын хүрээнд нийт ЕБС, соёлын төвүүдийн 57 хувийнх нь үйл ажиллагаанд иж бүрэн хяналт, шинжилгээ хийж, арга зүйн зөвлөлгөө өгсөн байна.

Тайлангийн хугацаанд боловсролын салбарт хийсэн нэг томоохон ажил бол “Казах хүүхдийн боловсролыг дэмжих үндэсний хөтөлбөр”-ийг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө боловсруулан түүний дагуу БСШУ-ны яам, Боловсролын хүрээлэн, аймгийн Боловсрол, соёлын газрын хамтарсан ажлын хэсэг байгуулан орон нутагт ажиллуулж, казах сургуулийн сургалтын стандартын эхний хувилбарыг боловсруулах ажлыг зохион байгуулсан явдал юм. Уг ажлын хэсэг тус аймгийн боловсролын чанарт нөлөөлж байгаа хүчин зүйлийг нарийвчлан судалж бидний ажилд нэн тустай тайлан, зөвлөмж гаргасан.

Цаашид аймгийн боловсролын байгууллагууд дээрх тайлан, зөвлөмжийг ажилдаа тусгаж хэрэгжүүлэх ёстой.

Мэргэжлийн боловсролын чанарыг дээшлүүлэх ажлын хүрээнд Өлгий хот дахь Багшийн коллежийн хичээлийн байранд 200,0 орчим сая төгрөгийн их засвар хийж, 300,0 гаруй сая төгрөгийн сургалтын тоног төхөөрөмж нийлүүлэн сургалтын орчинг сайжрууллаа. Түүнчлэн тус аймаг дахь МСҮТ-ийн дотуур байранд их засвар хийж, сургалтын төлөвлөгөөг нь хөдөлмөрийн зах зээлийн эргэлтэнд нийцүүлэн уян хатан болгож, менежментийг нь шинэчлэн сайруулах арга хэмжээ авснаар нэр хүнд нь дээшилж, элсэгчдийн тоо өнгөрсөн оныхоос 30 хувиар нэмэгдсэн байна.

Казах сургуулиудын суроах бичгийн хангамж өнгөрсөн онцхоос ахисан дүн мэдээтэй байна. Энэ салбарт энэ мэт хийгдэж байгаа ажил, ахиц дэвшил байгаа боловч сургалтын орчныг

сайжруулах, багш нарын ур чадвар, хариуцлага, сургалтын чанарыг дээшлүүлэх талаар хийх ажил их байна. Энэ талаар Засгийн газраас тусгайлан тогтоол гаргахаар шийдвэрлэсэн бөгөөд одоо төсөл нь бэлэн болоод байна.

3.Эрүүл мэндийн хөгжлийн бодлогын хэрэгжилт

Аймгийн эрүүл мэндийн салбарын хувьд эхний ээлжинд аймаг, сум, өрхийн эмнэлгийн ажлын нөхцөл, тоног төхөөрөмжийн хангамжийг эрс сайжруулах, эмч мэргэжилтнүүдийг чадваржуулах замаар тус аймагт харьцангуй өндөр байгаа эх нялхсын эндэгдлийг тууштай бууруулах, ард иргэдээ халдварт өвчнөөс хамгаалах асуудлыг тэргүүн эгнээнд тавьж зарим тодорхой ажлуудыг хийж эхэллээ. Тухайлбал, аймгийн Нэгдсэн эмнэлэгт Олон улсын болон улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар алсын түргэн тусламжийн туулах чадвар сайтай гурван автомашин, 200,0 орчим сая төгрөгийн үнэтэй тоног төхөөрөмжийг нийлүүлсний дээр Толбо сумын эмнэлэгт түргэний машин, Дэлүүн, Цэнгэл, Булган, Алтай, Буянт зэрэг хэд хэдэн суманд НҮБ-ын Хүн амын сан “Дэлхийн зөн” олон улсын байгууллагын болон Тогтвортой амьжиргаа төслийн 155,0 сая төгрөгийн санхүүжилтээр ЭХО аппарат болон чухал шаардлагатай тоног төхөөрөмж олгож чадавхийг нь дээшлүүлэх арга хэмжээ авлаа. Алтанцөгц сумын хүн эмнэлэгт 10,0 сая төгрөгийн төслөөр орчин үеийн физик эмчилгээний аппараттай боллоо.

2009 онд аймгийн Нэгдсэн эмнэлгийн дотоод сүлжээг сайжруулах зорилгоор Засаг даргын нөөц хөрөнгөнөөс 6,0 сая, эхчүүдийн эрүүл мэндийг дэмжих сангийн үйл ажиллагаанд зориулан 4,0 сая төгрөгийн дэмжлэгийг тус тус үзүүллээ.

2009 онд Булган, Баяннуур, Алтай, Ногооннуур суманд шинээр барих эмнэлгийн барилгын зураг төслийг хийж 2010 онд ажлыг нь эхэлж, ашиглалтанд оруулах нөхцөлийг бүрдүүлсний дээр Цэнгэл, Дэлүүн сумын хүн эмнэлгийн салбарын их засварын ажлын төсвийг бэлэн болгож ирэх онд гадаадын төслөөр хэрэгжүүлэхээр тохирлоо. 2008, 2009 онд 10 багийн бага эмч нарыг мотоциклтэй болголоо.

Эмч мэргэжилтнүүдийг чадваржуулах ажлын хүрээнд төвлөрсөн болон бүсчилсэн 6 удаагийн сургалтанд нийт 150 эмч, мэргэжилтнүүдийг хамрууллаа. Түүнчлэн нийгмийн эрүүл мэндийг хамгаалах, иргэдэд эрүүл мэндийн боловсрол олгох сургалт сурталчилгааг чиглэсэн зорилготой, системтэй болгосон нь үр дүнгээ өгч эхэллээ.

Хүн ардын эрүүл мэндийг хамгаалахад чиглэсэн үндэсний хэмжээний “халдварт өвчинтэй тэмцэх”, “Халдварт бус өвчнөөс сэргийлэх”, “Нөхөн үржихүйн эрүүл мэнд” зэрэг нийт 10 хөтөлбөрийг нутгийн захиргааны байгууллагын хяналтанд байнга авч дэмжлэг үзүүлж байгаа нь энэ салбарт тавьсан зорилгыг биелүүлэхэд ихээхэн түлхэц болж байна.

Эрүүл мэндийг хамгаалах чиглэлээр авч хэрэгжүүлж байгаа “Эрүүл мэндэд ээлтэй байгууллага, Засаг дарга” шалгаруулах болзол зарлах сумын эмнэлгийн эрхлэгч, багийн бага эмч, эрүүл мэндийн газрын дарга нарын хооронд “Эх нярайн эрүүл мэндийг хамгаалах” гурвалсан гэрээ байгуулсан зэрэг шинэлэг ажлууд төрийн захиргааны байгууллагын санаачлага, хариуцлагыг дээшлүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээ боллоо.

Энэ оноос нийт сумдад нарийн мэргэжлийн эмч нарын багийг тодорхой хуваариар ажиллуулж, үзлэг, үйлчилгээ, сургалтыг хослуулж хийж эхэлсэн нь иргэдийн хүсэн хүлээдэг ажлын нэг боллоо. Эдгээр ажлын дүнд 1-5 насны хүүхдийн эндэгдэл, сүрьеэ зэрэг халдвар өвчин буурсан сайн үзүүлэлт гарсан боловч эхийн болон 0-1 насны хүүхдийн эндэгдэл нэмэгдсэн нь сэтгэл зовоосон асуудал хэвээр, цаашид хийх ажил их байгааг харуулж байна.

2010 онд эх нялхсын эрүүл мэндийг хамгаалах талаар бүх шатны засаг захиргааны болон эрүүл мэндийн байгууллага, иргэдийн өөрсдийн нь оролцоог нэгтгэсэн цогц арга хэмжээг төлөвлөж хэрэгжүүлэх нь зүйтэй гэж үзэж байна.

2009 онд биеийн тамир, спортын талаар авах арга хэмжээг хүн амыг эрүүлжүүлэх, чийрэгжүүлэх ажилтай нягт уялдуулах, аймгийн Биеийн тамир, спортын газар, Чийрэгжүүлэх төв, клубуудын үйл ажиллагааг дэмжихэд чиглүүлсэн болно. Өнгөрсөн онд оюутны спортын II их наадмыг амжилттай зохион байгуулсны дээр манай аймгийн тамирчид залуучууд улсын болон олон улсын уралдаан тэмцээнүүдэд амжилттай оролцлоо. Тухайлбал 2009 онд манай аймгийн 50 гаруй тамирчин тив, олон улсын болон улсын чанартай тэмцээнд бокс, үндэсний сур зэрэг 6 төрлөөр оролцож 8 алт, 15 мөнгө, 5 хүрэл медаль хүртсэн байна.

Ирэх онд Өлгий хотод Спорт цогцолбор ашиглалтанд орсноор биеийн тамир, спортын хөгжилд томоохон ахиц гарна гэж үзэж байна.

4.Соёл, урлагийн бодлогын хэрэгжилт

2009 онд соёлын байгууллагуудын материаллаг баазыг сайжруулах, соёлын үйлчилгээний чанар хүртээмжийг дээшлүүлэхэд чиглэсэн асуудлыг зохион байгууллаа. Тухайлбал, ХД театрын уран бүтээлчдийн багийг тусгай графикайн дагуу нийт сумдаар аялуулан тоглуулж, Алтай, Буянт суманд ХД театрын нэглсэн тоглолт хийлгэсэн нь иргэдийн талархлын хүлээсэн арга хэмжээ боллоо.

Сумдын соёлын төвүүдийн үйл ажиллагааг чадваржуулах зорилгоор жил бүр бүх сумдын соёлын төвүүдийн хооронд ур чадварын тэмцээнийг ээлж дараатай нэг суманд зохион явуулж байна. Энэ жил Булган суманд бүх соёлын төвүүдийн ур чадварын уралдааныг амжилттай зохион байгуулж Буянт сумын соёлын төв 1-р байр, Цэнгэл сумын соёлын төв 2-р байр, Сагсай сумын соёлын төв 3-р байруудыг эзэллээ.

Аймгийн Орон нутаг судлах музейг судалгаа шинжилгээ, танин мэдэхүйн танхимтай болгож сургуулийн сурагчдын орон нутаг судлах хичээлийн цагийг уг танхимд явуулах ажлыг зохион байгуулж байна. Мөн сумдын соёлын төвүүдэд орон нутаг судлах кабинет, булантай болгох шаардлага тавьж, Булган сумын соёлын төвийг жишээ болгож бүх сумдын соёлын төвүүдийн эрхлэгчдэд үзүүлэх сургалт зохион явууллаа.

Цаашид ХД театрын уран бүтээлчдийн бүрэлдэхүүнийг театрын стандартын түвшинд хүргэж нэмэгдүүлэх, чадваржуулах, мэргэжилтэй боловсон хүчин бэлтгэхэд чиглэсэн цогц арга хэмжээ авах шаардлага тулгарч байна.

Сүүлийн хоёр жилд аймгийн “Нэвтэрхий толь” бүтээлийг бэлтгэж, хэвлэлтэнд шилжүүлсэн нь соёлын салбарт хийгдсэн томоохон ажлын нэг боллоо.

5. Нийгмийн хөгжлийн бодлогын талаар

Төрийн нийгмийн хөгжлийн бодлогыг хэрэгжүүлэхэд юуны өмнө уг ажлыг гардан хариуцдаг төрийн албан хаагчдыг чадваржуулах явдал чухал гэж үзэж, аймгийн нийгмийн ажилтнуудын зөвлөлгөөн, сургалтыг зохион байгуулан, нийт нийгмийн ажилтнуудыг компьютертэй болгож, ажлын нөхцлийг сайжрууллаа. Иргэдийг ажилтай, орлоготой болгох явдлыг нийгмийн хөгжлийн бодлогын тэргүүлэх чиглэл болгож, түүнийг үе шаттайгаар шийдвэрлэх эхний алхмуудыг хийж эхэллээ.

Тухайлбал, иргэдийг зах зээлийн нөхцөлд бие дааж амьдрах арга ухаанд сургах, тэднийг мэргэжилтэй, боловсролтой болгоход чиглэсэн зарим партик алхмуудыг хийж байна. Тухайлбал, Тогтвортой амьжиргаа төслийн нэгж, Дэлхийн зөн олон улсын байгууллагатай хамтран иргэдийн дунд төмс, хүнсний ногоо тариалах, өрхийн болон фермерийн аж ахуй эрхлэх, МАА-н бүтээгдэхүүн боловсруулах зэрэг чиглэлээр богино хугацааны эрчимжсэн сургалт, сурталчилгаа хийдэг уламжлалтай боллоо. Энэ ажлын хүрээнд өнгөрсөн онд 3,0 мянган өрхийг төмс, хүнсний ногооны үр бордоогоор хангасан байна.

Түүнчлэн зайлшгүй нийгмийн халамжийн үйлчилгээнд хамрагдвал зохих иргэдийн судалгааг сум, баг бүрээр нарийвчлан гаргаж, тэднийг нийтийг хамарсан ажилд зохион байгуулж оролцуулах, хоршоо, нөхөрлөл, бүлэг байгуулах санаачлагыг нь дэмжиж урамшуулах замаар

ажил, амьжиргааны эх үүсвэртэй болгох арга хэмжээ авч байна. 2009 онд энэ чиглэлийн үйлчилгээнд 4,0 мянган иргэн хамрагдсан байна. Төрөөс үзүүлж байгаа халамжийн үйлчилгээ нь эмзэг бүлгийн иргэдийн амьжиргааг дэмжихэд нэн чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. 2009 онд 9,3 тэрбум төгрөгийн халамжийн үйлчилгээ үзүүлсэн нь 2008 оныхоос 1,0 тэрбум төгрөгөөр илүү байна.

Ахмад настан, эхчүүд, хүүхдүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээний чанар хүртээмж, холбогдох хуулийн хэрэгжилтийн байдалд бүх шатны Засаг дарга нар бүртгэлээр хяналт тавьж байна.

Хоёр. Эдийн засгийн өсөлт, хөгжлийн бодлогын хэрэгжилт

2009 оны байдлаар эдийн засгийн өсөлтийг хангах чиглэлээр дараахь бодит ажлуудыг зохион байгуулж хийлээ.

1.Орон нутгийн төсвийн орлогын бааз суурийг өргөжүүлэх, төсвийн зарцуулалтанд тавих хяналтыг эрс сайжруулах, хөрөнгө оруулалтын үр ашгийг дээшлүүлэхэд гол анхаарлаа төвлөрүүлж ажиллалаа. 2009 онд үйлдвэрлэл, үйлчилгээг өргөтгөж, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх чиглэлээр хийсэн ажлын үр дүнд татвар төлөгчдийн бааз суурь нэмэгдэж орлогын төлөвлөгөөг давуулан биелүүлэх боломж бүрдлээ.

2009 онд төвлөрсөн төсвийн орлогын төлөвлөгөөг 229,0 сая төгрөгөөр буюу 45 хувиар, орон нутгийн төсвийн орлогын төлөвлөгөөг 658,0 сая төгрөгөөр буюу 32,3 хувиар давуулан биелүүллээ.

Санхүү, эдийн засгийн хямрал хүндрэлтэй холбогдон төсөвт байгууллагуудад үүссэн өр, зээлийн асуудлыг нарийвчлан судалж Сангийн яаманд танилцуулж хөөцөлдсөний үр дүнд өр барагдуулах журмаар төсвийг нэмэгдүүлж, энэ онд өргүй гарах боломж бүрдүүлж чадсан нь гол зүйл гэж үзэж байна.

2009 онд Булган, Ногооннуураас бусад сумдыг төрийн сангийн сүлжээнд холбож, сумдын төрийн сангийн төлөөлөгчдийг бие даасан орон тоогоор ажиллуулж эхэлснээр төсвийн зарцуулалтанд өдөр тутам хяналт тавих бололцоо бүрдсэн болно.

2.Улаанхус сумын Согоогийн баг, Цагааннуур-Улаанбайшинтын чиглэлийн 10 кВт-ын болон Өлгий-Цагааннуур-Ногооннуур сумыг холбосон 35 кВт-ын ЦДАШ-ыг дэд станцын хамт барьж ашиглалтанд оруулсны дээр Ховдын Дуутаас Өлгийн Булган сум хүртэлх 15 кВт-ын 109 км ЦДАШ-ын 1,3 тэрбум төгрөгийн төсөвтэй барилгын үндсэн ажлыг хийж, ирэх оны эхний хагаст багтаан ашиглалтанд авахад бэлэн болсноор аймгийн нийт сумдыг баруун бүсийн эрчим хүчний нэгдсэн системд бүрэн холбох томоохон зорилтыг шийдвэрлэх боломж бүрдэж байна.

3.2009 онд аймгийн хэмжээний дэд бүтэц, зам, гүүр барилгын салбарт 2,15 тэрбум төгрөгийн ажил хийгдсэний дотор Сагсай сумын Турганы гол дахь бетон гүүрийн барилгын ажлыг дуусгаж, Улаанхус сумын 181,8-ийн урттай томоохон бетон гүүрийг 2010 онд ашиглалтанд оруулах боломж бүрдлээ. Өнгөрсөн онд Булган сумын Булган гол, Дэлүүн сумын Ганц модны гол, Алтай сумын Сагсайн голуудад нийт 83 урт метр модон гүүрийг орон нутгийн замын сангийн хөрөнгөөр шинээр барилаа. Түүнчлэн 2009 онд Өлгий-Цагааннуурын хатуу хучилттай 30 км замыг үргэлжлүүлэн барих 13 тэрбум төгрөгийн хөрөнгийг шийдвэрлүүлж, гүйцэтгэгийг нь тодруулан газар шорооны ажлыг эхлүүлснээр энэ замыг 2011 онд багтаан дуусгах боломжтой боллоо. Баруун бүсийн автозамыг хөгжүүлэх төслийн хүрээнд Өлгий-Хашаатын чиглэлийн хатуу хучилттай автозамыг БНХАУ-ын 50.0 сая ам долларын хөнгөлөлттэй зээлээр барихаар шийдвэрлээд байна.

Энэ салбарт хийгдэж байгаа бас нэг томоохон ажил бол Өлгий хотын Нисэх буудлын 11,7 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөгтэй хатуу хучилттай зурвас, 1,7 тэрбум төгрөгийн өртөгтэй спорт

цогцолборын барилгын ажил идэвхтэй явагдаж, баруун бүс нутагт томоохонд тооцогдох энэ хоёр объектыг ирэх онд ашиглалтанд оруулахаар шамдан ажиллаж байгаа явдал юм.

4. 2009 онд үйлдвэрлэлийг дэмжих жилийн ажлын хүрээнд улсын төсвөөс олгосон 763,0 сая төгрөгийг хүнс, ХАА-н үйлдвэрлэл, хөнгөн болон барилгын материалын үйлдвэр, эм бэлдмэл, ахуйн болон худалдаа үйлчилгээ гэсэн 8 үндсэн чиглэлээр төсөл шалгаруулан 83 аж ахуйн нэгжийг хамруулан хөнгөлттэй нөхцлөөр зээлжүүлснээр 361 иргэн ажилтай, орлоготой болох нөхцөл бүрдлээ.

5. Дэлхийн банкны төслөөр Өлгий хотын гэр хорооллын цахилгаан эрчим хүчний хангамжийг сайжруулан алдагдлыг бууруулах 2,1 тэрбум төгрөгийн өртөгтэй ажлыг хийж дуусгалаа.

Өлгий хотын дулааны зуухын тоног төхөөрөмжийг шинэчлэх ойрын болон дунд хугацааны төслийг бэлэн болгож, Эрдэс баялаг эрчим хүчний яамтай хамтран хэрэгжүүлэхээр идэвхтэй ажиллаж байна.

Аймаг байгуулагдсан 70 жилийн ой угтаж Өлгий хотын авто замын болон явган хүний замыг засварлах, шинэчлэн сайжруулах 1,5 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөгтэй ажлыг эхлүүлснээр олон хүнийг ажилтай болгох, хотын өнгө төрхийг сайжруулахад үр дүнгээ өгнө.

2008, 2009 онд Өлгий хотын дулааны үйлдвэрт техникийн шинэчлэл хийсний дээр шинээр 40 айлын орон сууцыг ашиглалтанд авч, гэр хорооллыг цэвэр усны сүлжээнд холбох ажлыг үргэлжлүүлснээр олон арван айл өрхийн амьдралын нөхцөл сайжирсан байна.

6. Үйлдвэрлэлийг дэмжих ажлын байрыг нэмэгдүүлэх ажлын хүрээнд 2009 онд аймгийн Засаг даргаас төсвийн захирагчид, менежерүүд, аж ахуйн нэгжийн дарга эрхлэгчидтэй байгуулсан гэрээнд бодит үйлдвэрлэлийг дэмжих, ажлын байр буй болгох асуудлыг нэг гол шалгуур үзүүлэлт болгон оруулж, хэрэгжилтийг нь хянаж байна.

7. Өнгөрсөн хугацаанд байршлын давуу талаа ашиглан гадаад харилцаагаа өртөгтөгж хөгжүүлэх, түүнийг үйлдвэрлэл, үйлчилгээг хөгжүүлэхэд чиглүүлэх талаар мөрийн хөтөлбөрт тусгасан зорилтуудыг үндсэнд нь биелүүлсэн гэж үзэж байна. Тухайлбал, өнгөрсөн онд ОХУ, БНХАУ-ын хил залгаа муж, районуудын удирдлагуудтай хилийн уулзалт, ажил хэрэгч зөвлөлгөөнийг хэд хэдэн удаа хийж, хилийн худалдааг хөнгөвчлөх, манай иргэд, зорчигчдод учирч байгаа чирэгдэл бэрхшээлийг арилгах асуудлыг тодорхой баримттайгаар илэн далангүй ярилцан дээрх асуудлуудаар харилцан ойлголцлын санамж бичигт гарын үсэг зурсан нь үр дүнтэй болсон гэж үзэж байна. Одоо ОХУ-ын Коч-Агаш районы иргэд, бизнесменүүд манай аймагт чөлөөтэй зорчих боломж бүрдэв.

Энэ онд БНХАУ-ын ШУӨЗО-ны 50 гаруй пүүс, компани оролцсон үзэсгэлэн, яармаг худалдааг Өлгий хотод зохион байгуулж, түүнд Увс, Ховд аймаг, ОХУ, Казахстаны хил залгаа муж, районы удирдлага, аж ахуйн нэгжүүдийг урьж оролцуулсан нь хамтын ажиллагааг хөгжүүлэхэд түлхэц өглөө.

Энэ үзэсгэлэн худалдааны үеэр худалдаа, бараа солилцоог өртөгтөгж, тус аймагт бага оврын барилгын материалын болон цементийн үйлдвэр, МАА-н арьс шир боловсруулах, байгалийн баялгийг хамтран ашиглах зэрэг чиглэлээр гэрээ хэлэлцээрүүд байгуулагдаж тэдгээрийг бодит ажил болгох асуудлыг идэвхтэй хөөцөлдөж байна.

Гадаад харилцааны чиглэлээр зорилго чиглэлтэй үйл ажиллагаа явуулсны үр дүнд хийгдсэн бодитой ажлууд гэвэл: Турк улсын “Тика” байгууллагын 46,0 сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар Өлгий хотын 3,6 км замыг гэрэлтүүлэгтэй болгож, аймгийн төвд баригдах асрамжийн газрын барилгын хөрөнгийн 2/3-ыг Турк улс олгох асуудлыг эцэслэн шийдвэрлэсэн, НҮБ-ын ЮНЕСКО-гийн шугамаар радио телевизийн хүртээмж сонсголыг сайжруулах талаар эцсийн тохиролцоо хийсэн. Казахстан, ОХУ-ын их, дээд сургуулиудад тус аймгийн багш нарыг мэргэжил

дээшлүүлэх, тэндээс нарийн мэргэжлийн багш нар манайд урилгаар ажиллуулдаг систем тогтсон, Казахстан, ОХУ-ын хил залгаа муж, район, манай аймгийн хүүхэд залуучуудын хооронд урлаг соёл, спортын нэгдсэн арга хэмжээг тогтмол зохион байгуулдаг уламжлалтай болсон зэрэг юм. Саяхан Турк улсын 1,1 тэрбум төгрөгийг буцалтгүй тусламжаар эмзэг бүлгийн иргэдэд мах, хүнсний зүйл олгогдлоо.

8. Тус аймгийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 60 орчим хувийг үйлдвэрлэдэг хөдөө аж ахуйн салбарыг хөгжүүлэхэд гол анхаарлаа төвлөрүүлэн ажиллалаа.

Мэргэжлийн байгууллагууд мал сүргийн чанар, ашиг шимийг дээшлүүлэхэд чиглэсэн ажлыг бодлого төлөвлөгөөтэй хийж байгаагийн дотор сүүний чиглэлийн үхэр, ямааны өндөр ашиг шимтэй хээлтүүлэгчийн гүн хөлдөөсөн үрээр нутгийн малыг зохиомлоор хээлтүүлэх ажлыг эхлүүлсэн нь цаашид мал сүргийг хамгийн бага зардлаар, богино хугацаанд, орчин үеийн биотехнологийн аргаар эрчимжүүлэх эхлэл боллоо гэж үзэж байна.

Төр засгаас хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийг дэмжих үүднээс хэрэгжүүлж байгаа “Малын тэжээл”, “Ногоон хувьсгал”, “Малын эрүүл мэнд”, “Эрчимжсэн аж ахуйг хөгжүүлэх” малын чанарыг сайжруулах зэрэг хөтөлбөрүүдийг орон нутагт хэрэгжүүлэх дэд хөтөлбөр боловсруулж ажиллаж байна. Төр, засгийн эдгээр бодлого шийдвэрийг ард иргэд маань дэмжиж, хамтран ажилласнаар зарим үр дүн гарч эхэллээ. Тухайлбал, Өлгий хотын орчим 10-15 үнээний 5 бичил фермерийн аж ахуй, тахианы 2 жижиг ферм, гүү, ингэний төрөлжсөн фермерүүд ажиллаж төв суурин газрын иргэдийг сүү, хоормог, өндгөөр хангахад бага ч болов хувь нэмэр оруулж байна.

Манай аймгийн мал аж ахуйн салбарын хамгийн тулгамдсан асуудал болох тэжээл үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэхэд анхаарч, хуучин ашиглаж байсан усалтын системүүдийг сэргээн засварлах, шинээр усалгааны систем барих ажил Хүнс хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яамны дэмжлэгээр хийгдэж байна. Тухайлбал энэ онд Сагсайд 200, Их буланд 130 га, Булган суманд 300 га, Улаанхус, Цэнгэл суманд тус бүр 200 га-гийн усалгааны системийг 600.0 гаруй сая төгрөгийн хөрөнгө оруулалтаар сэргээн засварлах, шинээр барих арга хэмжээ авлаа. Сүүлийн 1 жилд малчид хадланд ашиглаж болох 2200 га талбайг хашиж, усалж тордон ургацыг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авсан юм. Үүний үр дүнд энэ онд бэлтгэсэн хадлан өнгөрсөн онцхоос 6,0 мянган тн-оор нэмэгдэж тус аймаг ХХААХҮ-ийн яамнаас зарласан болзолд шалгарч нэг сая төгрөгөөр шагнагдсан байна.

Газар тариалангийн салбарын хувьд тариаланд тохиромжтой талбайг бүрэн ашиглах тариаланчдыг бага оврын техник олж авахад нь дэмжлэг үзүүлэх, шаардлагатай үр, үрслэгээр хангах, тэднийг урамшуулах талаар анхаарч ажилласан юм. Энэ онд аймгийн тариаланчдын зөвлөлгөөнийг Баяннуур суманд хийж хөрс боловсруулах, парник, хүлэмж барих, суулгац бэлтгэх талаархи Баяннуур сумын тариаланчдын ажлын арга туршлагыг бусад сумдын тариаланчдад үзүүлж танилцуулсны гадна “Монгол төмс” хөтөлбөрийн хүрээнд төмсний өвчин хортонтой тэмцэх, тарьж ургуулах баруун бүсийн сургалтыг мөн Баяннуур суманд амжилттай зохион байгууллаа.

Уг зөвлөлгөөнд баруун бүсийн аймгуудын 80 гаруй тариаланч оролцсоны гадна Дархан дахь Ургамал хамгааллын эрдэм шинжилгээний хүрээлэнгийн мэргэжилтнүүд оролцож тариаланчдад нарийн мэргэжлийн зөвлөлгөө өгсөн нь үр дүнтэй арга хэмжээ боллоо.

Төмсний үр хуучирч ургац буурч өвчин хортонд нэрвэгдэж байсанд дүгнэлт хийж төмсний үр сэргээн сайжруулах хөтөлбөрийн хүрээнд үр үржүүлэгчдийг сонгон авч 20 тонн вирусгүй сортын үрийг үржүүлэх замаар төмсний үрийг дэс дараатай шинэчилж байгаагийн дээр энэ онд НҮБ-ын хүнс хөдөө аж ахуйн байгууллагын шугамаар өрхийн хүнсний хангамжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор 17 тонн Астила сортын төмсний үрийг 250 өрхөд олгож 90 тонн вирусгүй төмс хурааж авсан байна.

Газар тариалангийн техник хуучирч, үйлдвэрлэл явуулах боломж алдагдаж байсныг харгалзан тариалан эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, хувь хүмүүст 50 хувийн хөнгөлттэй үнээр бага оврын трактор, дагалдах хэрэгслийн хамт олгосны дээр зөвлөлгөө, арга зүй, техникийн туслалцаа

үзүүлэх зориулалт бүхий агропаркийг бүх суманд байгуулсан юм. Эдгээр удирдлага, зохион байгуулалтын арга хэмжээний үр дүнд 2009 онд аймгийн хэмжээгээр 3800 өрх тариалан эрхэлж 396 га-д төмс, 110 га-д хүнсний ногоо тариалж, 3400 шахам тонн төмс, 1142 тонн хүнсний ногоо хураасан нь аймгийн хэрэгцээт төмсний 60, хүнсний ногооны 17 хувьтай тэнцэж байгаа юм.

Аймаг, сумын төвийн 320 өрх хашаандаа жижиг хүлэмжтэй болж нарийн ногоо тарьж байгаа нь хүнсний ногооны нэр төрөл, хангамжид бага ч болов хувь нэмэр болж байна. Газар тариалангийн салбарт зохих ахиц өөрчлөлт байгаа боловч цаг агаарын өөрчлөлт хуурайшилттай холбоотой голын усны түвшин буурснаас усалгааны горим алдагдах, тариалалт оройтох, усалалтын системүүдийн талбай гүйцэд ашиглагдахгүй байгаа зэрэг бэрхшээл байна.

Иймээс аймгийн газар тариалангийн салбарыг сэргээх ялангуяа усалгаатай тариаланг хөгжүүлэх талаар тусгай хөтөлбөр боловсруулах шаардлагатай гэж үзэж байна.

Гурав. Байгаль орчны бодлогын талаар

Алтайн өндөр уулын болон говь, цөл хосолсон эмзэг экосистем бүхий бүс нутагт оршдог тус аймгийн хувьд байгаль орчныг хамгаалахад ард иргэд, нутгийн захиргааны байгууллагын анхаарлыг чиглүүлж зарим ажлуудыг зохион байгуулж хийлээ. Юуны өмнө 2009 онд байгаль хамгаалах үүрэг бүхий мэргэжлийн байгууллагуудын чадавхийг дээшлүүлэхэд анхаарч аймгийн Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газрыг шинэ байртай, Ус цаг уур, орчны шинжилгээний төвийг үүлэнд зориудаар нөлөөлөх бороо оруулах төхөөрөмжтэй болгож, энэ хоёр газрын нийт ажилтнуудыг бүсийн болон төвлөрсөн сургалтанд хамруулж, мэргэжлийг нь дээшлүүлээ. Хамгийн ихээр цөлжиж байгаа төв, суурин газрууд болон бэлчээр нутгийн судалгааг нарийвчлан гаргаж Өлгий, Бугат сумын нутагт “Нисэх буудал-Ногоон бүс”, “Шарнуур-ногоон бүс” гэсэн хоёр томоохон төслийг мэргэжлийн түвшинд боловсруулж, хөрөнгийн эх үүсвэрийг нь хөөцөлдөж байна.

Мөн байгаль хамгаалах зорилтыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд Байгаль орчин аялал жуулчлалын яамтай хамтран “Алтай соёны экологийн үнэт зүйлсийг ард иргэдийн оролцоотойгоор хамгаалах” төслийн нэгж, Монгол Алтайн Нурууны болон Хөх сэрхийн нурууны улсын тусгай хамгаалалттай захиргааны ажилтан, мэргэжилтнүүдийг сургалтанд хамруулж, чадваржуулах арга хэмжээ авлаа. Тус аймагт шинээр мөс судлалын станц байгуулахаар болж орон тоог нь шийдвэрлүүлээ.

Түүнчлэн Өлгий, Цэнгэл, Улаанхус, Баяннуур сумдын нутагт ойжуулалт хийж, мод бут, жимс жимсгэнэ тариалах ажлыг өргөтгөлөө. Тус аймаг нь Монгол Алтайн нурууны ноён оргилуудтай, олон үндэстэн ястны өвөрмөц соёл, зан заншилтай археологийн олдвор, түүхийн дурсгалт газар олонтой зэрэг давуу талаа түшиглэн гадаад, дотоодыг аялал жуулчлалыг өргөтгөх талаар тодорхой бодлого, чиглэлтэй ажиллаж байна.

Нутгийн захиргааны байгууллагаас байгалийн болон угсаатны зүйн чиглэлийн аялал жуулчлалыг дэмжих бодлого барьж байгаагийн үр дүнд Алтай Таван богд, Цамбагарав, Хөх сэрхийн нурууны чиглэлд аялагчдын тоо жил бүр өсч байна. Түүнчлэн аймгийн ЗДТГ, аялал жуулчлалын үйл ажиллагаа эрхэлдэг аж ахуйн нэгжүүдтэй хамтран жил бүр Бүргэдчдийн баяр тэмдэглэдэг уламжлалтай болсон нь гадаадын жуулчдын сонирхлыг ихээхэн татаж байна. Тухайлбал, зөвхөн 2009 онд ч гэхэд Бүргэдчдийн баярт хамгийн олон буюу 20 орчим орны 200 гаруй жуулчин оролцлоо.

Дөрөв. Эрх зүй, төрийн байгууллагын хөгжлийн бодлогын хэрэгжилт

2009 онд бүх шатны төрийн захиргааны байгууллагын чадавхи, төрийн албан хаагчдын мэдлэг, мэргэшлийг дээшлүүлэх, төрийн албаны ил тод байдлыг хангахад чиглэсэн томоохон

зоритууд дэвшүүлж хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авлаа. Юуны өмнө нийт сумдын ИТХ-ын дарга, Засаг дарга, ЗДТГ-ын дарга нарыг төвлөрсөн болон бүсчилсэн сургалтанд бүрэн хамруулж чадавхийг нь дээшлүүлэх арга хэмжээ авлаа. Энэ онд төрийн захиргааны болон төсөвт байгууллагуудын ажлыг үндсэн чиг үүргээ биелүүлж байгаа байдал, иргэдийн санал хүсэлтийг хүлээн авч хариу өгч байгаа байдал, тэдгээрээс санаачилж хийсэн бүтээлч ажил зэрэг тодорхой үзүүлэлтүүдээр дүгнэж нийтэд сурталчилдаг журам тогтоолоо. Түүнчлэн төрийн албаны зохион байгуулалтыг боловсронгуй болгох, хүнд суртал чирэгдлийг арилгахад онцлон анхаарч төрийн захиргшааны байгууллагуудын дотоод журам, ажилтнуудын ажлын байрны тодорхойлолт, ажил үүргийн хуваарийг шинэчлэх ажлыг хийж дуусгаад байна.

Төрийн нэрийн өмнөөс иргэдэд үйлчилдэг эрүүл мэнд, боловсрол, мэргэжлийн хяналт, хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээ, татварын хэлтэс зэрэг байгууллагуудын нээлттэй хаалганы өдрийг аймаг, сумын төвд зохион байгуулж, холбогдох хууль тогтоомж, үйл ажиллагааныхаа утга учрыг иргэдэд танилцуулж, тэдний санал хүсэлтийг сонсч ажилдаа тусгадаг уламжлалтай боллоо.

Дээр дурдсан байгууллагуудын дотроос иргэдийн байнгын анхаарлын төвд байдаг эрүүл мэндийн болон боловсролын байгууллагын ажлын тайланг ард иргэдээр хэлэлцүүлж, үнэлэлт дүгнэлт хийдэг болсон нь ашиг тусаа өгч байна.

2009 онд аймгийн ЗДТГ-т хяналт шинжилгээ-үнэлгээний албыг шинээр байгуулан ажиллуулж эхэлсэн нь бүх шатны төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагаанд болон төрийн хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлж, үр дүнгээ өгч байна.

Өнгөрсөн онд аймгийн хэмжээний нийт төрийн албан хаагчдын бүртгэл, судалгааг тусгай программаар улсын нэгдсэн сүлжээнд оруулсны дээр төрийн албан хаагчдын мэргэжлийн шалгалт, удирдах ажилтны сонгон шалгаруулалтыг хуулийн хүрээнд явуулж, нөөц бүрдүүлэх, томилгоо хийх ажлыг журам зааврын дагуу хийсэн байна.

Тайлангийн хугацаанд төрийн хууль тогтоомж сурталчлах бүх нийтийн эрх зүйн боловсролыг дээшлүүлэх, энэ үндсэн дээр гэмт хэрэг, эрх зүйн зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэхэд байнга анхаарч ажиллалаа.

Энэ ажлын хүрээнд сум, аймгийн ЗДТГ-уудын хууль тогтоомжийн лавлах сангийн фондыг баяжуулах, шинээр гарсан болон нэмэлт өөрчлөлт орсон эрх зүйн актыг шуурхай бүртгэж байгууллага, албан тушаалтан, иргэдэд хууль эрх зүйн үнэн зөв актаар лавлагаа өгөх ажлыг сайтар зохион байгуулж байна. 2009 оны 11 сарын байдлаар аймгийн ЗДТГ-ын хууль тогтоомжийн лавлах санд нийт 377 эрх зүйн акт бүртгэснээс хууль 161, УИХ-ын тогтоол 61, Засгийн газрын тогтоол 129, Улсын дээд шүүхийн тогтоол, ҮХЦ-ийн дүгнэлт, Ерөнхийлөгчийн хэм хэмжээ тогтоосон зарлиг зэрэг акт 26 байна.

Нийт 120 хуулийн 520 зүйл заалтад нэмэлт өөрчлөлтийн хөдөлгөөн хийгдэж 27 хуулийн 98 зүйл заалт болон Засгийн газрын 64 тогтоолыг хүчингүй болсныг бүртгэжээ.

Эрх зүйн сургалт сурталгааны ажлын хүрээнд аймгийн ЗДТГ-ын Хууль зүйн хэлтсийн дэргэдэх Эрх зүйн туслалцааны төв чухал үүрэг гүйцэтгэж байна. Энэ төвөөр үйлчлүүлж өөрсдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалахад чиглэсэн олон асуудлаар иргэд маш олгоор хандаж хүрээ нь улам өргөжиж байна. Тухайлбал энэ оны эхний 11 сарын байдлаар тус төвөөр 900 гаруй иргэн ирж хууль зүйн зөвлөгөө, лавлагаа авч үйлчлүүлсэн байна. Энэ нь иргэдийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах, тэдний эрх зүйн албан бус боловсролыг дээшлүүлэхэд үлэмж хувь нэмэр оруулж байгаагийн илрэл мөн.

Эрх зүйн албан бус боловсрол олгох ажлын хүрээнд албан байгууллагуудын ажилтан, албан хаагчдад тодорхой сэдвээр хууль зүйн хичээл заах байдлаар иргэдийн эрх зүйн мэдлэгийг дээшлүүлэх ажил явуулж байгаа бөгөөд аймгийн радиогийн “Иргэн ба хууль” булангаар хууль тогтоомжийг тогтмол сурталчилж байна. Иргэдийн эрх зүйн боловсрол мэдлэгийг дээшлүүлэх ажилд 2009 оны байдлаар аймаг, сумын хэмжээнд 3,3 сая төгрөг зарцуулсан байна.

Гэмт хэргээс урьдчилсан сэргийлэх ажлыг аймгийн төр, захиргааны болон шүүх, прокурор, цагдаагийн байгууллагын хүчийг хандуулан жил улирлын төлөвлөгөөтэй зохион байгуулсны үр дүнд 2009 оны эхний 11 сарын байдлаар гэмт хэрэг 16 хувиар буурсан үзүүлэлттэй гарч байна. Гэмт хэргийн гаралт Алтанцөгц, Баяннуур, Булган, Дэлүүн, Толбо, Улаанхус зэрэг сумдад нэлээд дорвитой буурсан байхад Алтай, Буянт, Сагсай, Цэнгэл сумдад 2-3 дахин өссөн нь эдгээр сумдын төр, захиргааны байгууллага, энэ чиглэлээр ирэх онд ихээхэн хшчин чармайлт гаргаж ажиллах шаардлагатайг харуулж байна. Өмнөх жилүүдтэй харьцуулахад малын хуогай, хөдөлгөөний аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргүүд огцом буурч байгаа нь бидний ажлын сайн үр дүнгийн илрэл юм. Үүнд Алтай, Булган, Дэлүүн, Толбо, Цэнгэл суманд малын хулгайн хэрэг огт гараагүй нь аймаг төдийгүй улсын хэмжээнд үлгэр дууриал болохуйц үйл хэрэг мөн гэж үзэж байна.

Хэдийгээр ийм ахиц байгаа боловч хүний амь нас бүрэлгэх, хүчирхийлэх, иргэдийн эрх чөлөөнд халдах, танхайрах, дээрэм хийх зэрэг зарим жигшүүрт гэмт хэргийн гаралт их биш ч гэсэн зохих хэмжээгээр гарсаар байгаа нь анхаарал татсан асуудал болж байна.

Цаашид эдгээр төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх нэг бүрчилсэн арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх шаардлага та бидний өмнө тавигдаж байна.

Гэмт хэргийн гаралтын гол шалтгаан нөхцлийн нэг болсон архидан согтуурах явдал жил ирэх бүр буурах биш нэмэгдэх хандлага цагдаагийн статистик мэдээнээс харагдах боллоо. Энэ байдалд аймаг, сумдын төр, захиргааны болон хууль хяналтын байгууллага, албан тушаалтан, иргэн бүрийн анхаарлыг хандуулж ирэх онд Архидан согтуурахтай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажилд онцгой ахиц гаргаж ажиллах хэрэгтэй болж байна.

Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх үндсэн чиг бүхий цагдаагийн бие бүрэлдэхүүнийг чадавхижуулах аймгийн хэмжээнд гарч буй гэмт хэргийн шалтгаан нөхцлийг арилгах, таслан зогсооход хүрэлцэхүйц ажиллах хүч, техник хэрэгслээр хангах зортлтыг 2010 онд дахин дэвшүүлэн хэрэгжүүлэх болно.

**АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГЫН ТАМГЫН ГАЗРЫН
ХЯНАЛТ-ШИНЖИЛГЭЭ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАСАГ**